Examensarbete

HÖGSKOLAN I SKÖVDE

SAMLINGEN I FÖRSKOLAN
En kvalitativ studie om normer och regler vid den planerade samlingen i förskolan

CIRCLE TIME IN PRE-SCHOOL
A qualitative study about norms and rules at the planned circle time in pre-school

Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå 15 Högskolepoäng
Hösttermin 2012

Hanna Filipsson

Handledare: Mirella Forsberg Ahlcrona
Examinator: Gunbritt Tornberg

Resume

Arbetets art: Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15 hp
Högskolan i Skövde
Titel: Samlingen i förskolan – en kvalitativ studie om normer och regler vid den planerade samlingen i förskolan
Sidantal:31
Författare: Hanna Filipsson
Handledare: Mirella Forsberg Ahlcrona
Datum: Januari 2013
Nyckelord: Förskola, Samling, Normer och regler.

Syftet med studien är att undersöka på vilket sätt förskollärare förmedlar normer och regler till barngruppen vid den planerade samlingen i förskolan. Studien har tagit utgångspunkt ifrån Lena Rubinstein Reichs (1993) avhandling om samlingen i förskolan. Utifrån videoobservationer av samlingssituationer och intervjuer i form av stimulated recall visar det sig att samlingen har förändrats i jämförelse med Rubinstein Reichs avhandling. Resultatet visar att förskollärarna använder sig av olika tillvägagångssätt när det kommer till struktur och innehåll. En av förskolorna har samlingar där barnen själva väljer om de vill delta eller ej. Den andra observerade förskolan har samlingar där barnen istället ska vara delaktiga och följa de instruktioner som ges. Resultatet visar även att antalet närvarande vuxna varierar mellan förskolorna. Analysen visar att normer och regler gällande turtagningssystem och att sitta på sina platser råder i olika grad vid samlingarna.

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15 hp
University of Skövde
Title: Circle time in Pre-school - a qualitative study about norms and rules at the planned circle time in pre-school
Number of pages: 31
Author: Hanna Filipsson
Tutor: Mirella Forsberg Ahlcrona
Date: January 2013
Keywords: Preschool, Circle time, Norms and Rules

The aim of this study is to examine how pre-school teachers communicate norms and rules to children's group at the planned circle time in preschool. The study has been based from Lena Rubinstein Reich's (1993) thesis on the circle time in preschool. Based on video observations of planned circle times and interviews in the form of stimulated recall, it turns out that the circle time has changed a lot since Rubinstein Reich's thesis. The result shows that pre-school teachers use different approaches when it comes to structure and content. One of the preschools has circle times where the children themselves choose whether to participate or not. The other observed preschool has circle time where kids instead participate and follow the instructions given. The result also shows that the number of adults present varies between pre-schools. The study shows that the norms and rules regarding turn-taking and to sit in their seats exist in varying degrees at the circle times.

Innehåll

1 Bakgrund 1
1.1 Inledning 1
1.2 Syfte 2
1.3 Litteraturgenomgång 3
1.3.1 Samlingen ur ett historiskt perspektiv 4
1.3.2 Förskolans styrdokument 5
1.3.3 Samlingens form och funktion 6
1.3.4 Samspelets roll i samlingen och i förskolan 7
1.3.5 Normer och regler i samlingen 8
1.3.6 Socialisering och normalisering 9
1.3.7 Den dolda läroplanen 10
1.3.8 Tillrättavisningar i samlingen 12
1.4 Teoretiskt perspektiv 13
2 Metod 15
2.1 Metodval 15
2.1.1 Videoobservationer 15
2.1.2 Video- stimulated recall 16
2.2 Urval 16
2.3 Genomförande 17
2.3.1 Genomförande av videoobservation 17
2.3.2 Genomförande av stimulated recall 18
2.4 Bearbetning/analys 19
2.5 Trovärdighet 19
2.6 Forskningsetik 21
3 Resultat 22
3.1 Språksamlingar, Harens förskola 22
3.2 Sångsamlingar, Ekens förskola 23
3.3 Dramatiseringssamlingar, Ekens förskola 23
3.4 Lärarens roll som ledare i samlingen 24
3.5 Resultatsammanfattning 25
4 Diskussion 26
4.1 Metoddiskussion 26

4.2 Resultatdiskussion 27
4.2.1 Samlingens syfte 27
4.2.2 Lärarens uppdrag och strävansmål i förskolan 29
4.2.3 Diskussionsammanfattning 30
4.2.4 Vidare forskning 31

Referenser
Bilaga 1

1 Bakgrund

1.1 Inledning

När jag tillfrågat några bekanta om deras egen tid som barn på förskolan har de ofta berättat om spännande, roliga och intressanta samlingar. Jag har själv som barn gått i en förskola under fem år och deltagit i många samlingar. Tyvärr har jag få minnen från den tiden och inga alls från samlingar. Vad detta kan beror på är svårt att svara på.

Mina studenterfarenheter av samlingen i förskolan är varierande: att det kan vara en aktivitet där hela eller delar av barngruppen samlas och gör något mer eller mindre strukturerat tillsammans men också att samlingen kan ge utrymme för många olika innehåll och former, allt ifrån rytmik till naturvetenskapliga experiment, svenska och matematik. Mina erfarenheter omfattar också vetskapen om att hur själva samlingen planeras och organiseras beror på lärarens kunskaper och intressen. För mig är samlingen i förskolan en viktig aktivitet där barn får möjlighet att samlas i grupp och tillsammans göra aktiviteter av olika slag samt utveckla gemenskap och samhörighet i gruppen.

Då jag bestämde mig att skriva ett arbete om samlingen i förskolan visade sig att forskningen om själva samlingen i svensk förskola inte är så omfattande men att samlingen beskrivs och omnämns i annan forskning som handlar om förskolans verksamhet. Den första och enligt min kännedom den enda avhandlingen som skrivits om samlingen i svensk förskola, är den av Lena Rubinstein Reich från 1993. Hennes avhandling kommer därför att utgöra en grundläggande utgångspunkt och plattform för min studie. Enligt Rubinstein Reich är samlingen i förskolan det moment som är mest lik den undervisningsform som finns i skolan, nämligen att regler och krav som finns vid en samlingssituation många gånger kan liknas med de som finns i ett klassrum. Att barnen ska vara tysta, lyssna på läraren och tala vid lärarens medgivande. Samtalen i samlingen går ofta till så att läraren pratar och sedan ger ordet till antingen något av barnen eller hela gruppen. Tanken är att barnen ska lära sig att tala i tur och ordning och lyssna på varandra.

Det gäller att lära sig tyda signaler om när man ska prata och hur turtagningen går till, något som barnen lär sig i förskolan vid tidig ålder och som därefter följer dem genom skolgången. Det som fångade mitt intresse under läsningen av Rubinstein Reichs (1993) avhandling är hur normer och regler förmedlades vid den planerade samlingen. En norm är enligt Nationalencyklopedin (1994) en föreskrift för hur man bör handla. En regel är en måttstock eller ett rättsnöre som bör följas. Jag har själv planerat och lett flertalet samlingar under min utbildning utifrån olika syften men utan tanke på den normaliserings- och socialiseringsprocess som automatiskt kom att ingå i mina

handlingar. Normer och regler ingår i alla former av sociala sammanhang men jag har aldrig reflekterat över samlingen som en normreglerande aktivitet där olika krav på barnens uppförande finns och att det är ledaren för samlingen som visar och förmedlar dessa till barnen. Hur ser det ut idag? På vilka sätt förmedlas regler och normer till barnen i dagens förskola? Som jag ser det är det viktigt att som lärare ha kännedom om sitt arbetssätt och därför anser jag att det är viktigt att utveckla både kunskap och medvetenhet om sina normreglerande handlingar i samlingen.

1.2 Syfte

Studien tar inledningsvis sin utgångspunkt i de kunskaper som beskriver samlingens form, syfte och innehåll mot bakgrund av Rubinstein Reichs (1993) avhandling och resultat. Syftet med studien är att undersöka och synliggöra på vilket sätt förmedlingen av normer och regler i förskolan sker genom den planerade samlingen. Forskningsintresset i denna studie riktas mot de yngsta barnens medverkan och socialisering i förskolans samling eftersom vistelse i en institutionell miljö handlar om att börja lära sig samvarons regler och normer som gäller i en grupp.

Frågeställning:

- Vilka normer och regler framträder under den planerade samlingen i förskolan?
- Vilka kommunikativa verktyg används av läraren för att förmedla normer och regler vid den planerade samlingen i förskolan?

I resultatdiskussionen kommer likheter och olikheter att urskiljas med hänsyn till resultatet i Rubinstein Reichs avhandling.

1.3 Litteraturgenomgång

I denna del presenteras inledningsvis forskning som behandlar samlingen i förskolan utifrån pedagogikprofessorn Lena Rubinstein Reichs (1993) undersökning och resultat. Rubinstein Reich har även skrivit en artikel[1] och en bok[2] med grund i hennes avhandling. Därefter beskrivs samlingen ur ett historiskt perspektiv, samlingens form och funktion. Litteraturgenomgången behandlar även förskolans styrdokument.

Rubinstein Reich (1993) har genomfört en kvalitativ studie där hon undersöker samlingens funktion och innehåll. Studiens syfte och huvudfråga är:

> Ett övergripande syfte med föreliggande studie är att beskriva och förstå förskolepedagogiken och förskolevardagen i den praktiska verksamheten. Jag har valt att koncentrera mig på ett avgränsat dagsmoment i förskolevardagen, nämligen det som i förskolan kallas samling. Studiens huvudfråga formuleras enligt följande: Vad sker i samlingar, varför sker det som sker och vad betyder samlingar för de personer som deltar? (a.a., s.20)

Undersökningar har genomförts i fem daghemsgrupper där barnen var i åldersblandade grupper och av olika socio-ekonomiska bakgrunder. Under fem månader genomfördes datainsamlingen genom videoinspelning och efterföljande reflektion. Rubinstein Reich (1993) filmade fyra eller fem samlingar på respektive daghem och efter varje moment fick personalen spontant reflektera kring vad som hänt under samlingen. När alla inspelningar var genomförda fick barngrupperna se sig själva på video. Sedan intervjuades alla barn enskilt och såg videomaterialet ytterligare en gång. Författaren genomförde även stimulated recall med personalen så de kunde kommentera det videoinspelade materialet. Sedan efterföljde en intervju av semistrukturerad, tematisk karaktär med personalen. Alla intervjuer spelades in.

Rubinstein Reich (1993) resultat visar att

Ur ett vuxenperspektiv är samlingen:

- Ett moment som ger struktur och ordning i vardagen. Samling är en stabil markering på dagen.
- Viktig för att legitimera yrkesrollen då den har en statusfunktion. Samlingen är delvis till för att visa vad förskollärare kan och vad de har gjort under dagen.
- Ett sätt att få bekräftelse. Förskolläraren som leder samlingen kan stå i centrum och förhålla sig till barngruppen som blir en publik.

[1] Rubinstein Reich, L. (1994). Circle Time in Preschool: An analysis of Educational Praxiz. *European Childhood Education Research Early Journal, 2*(1), 51-59

[2] Rubinstein Reich, L. (1996). Samlingen i förskolan. Lund: Studentlitteratur

Ur ett barnperspektiv är samlingen:

- Ett moment som skapar gemenskap och trygghet, vilket kontinuitet och struktur på dagen bidrar till.
- En social situation som innefattar träning i sociala spelregler och som hjälper barnen att bli självständiga.
- Identitetsutvecklande då de i gruppen blir individuellt uppmärksammade.
- Träning i självbehärskning eftersom de lär sig vem som leder samlingen och detta kan betraktas som en tidig förberedelse för skolan.

Rubinstein Reich (1993) definierar samlingen:

> Den är ett regelbundet återkommande inslag med likartat innehåll och struktur, oavsett åldersfördelning i grupperna, kulturell och pedagogisk miljö. Samtal, sång, musik, rörelse, sagor/berättelser, närvaro-upprop, väder, datum och information är vanliga inslag. (a.a., s. 234)

Två av daghemmen genomförde samlingar dagligen vid samma tidpunkt. På de resterande tre daghemmen varierade det mellan två till fyra gånger i veckan men vid samma tidpunkt. Samlingens tidsram växlar och till största del handlar det om mellan 10-30 minuter. Det visade sig att i stort sett samtliga daghem i undersökningen använder sig av någon form av upprop för att starta samlingen. På olika sätt ropas barnen upp en och en och de förväntas att ge respons genom att bland annat hämta ett foto, säga sitt namn eller sitt efternamn beroende på hur aktiviteten är uppbyggt. Även de barn som inte är närvarande uppmärksammas för att se hur många som för tillfället finns i gruppen. Det förekom att ett barn får ansvaret för att räkna alla deltagande barn. Även de vuxna deltar i många fall i dess moment genom att även de får säga sina namn och bekräfta att de är närvarande. Andra återkommande moment vid samlingen är sång, lek, samtal och flanosagor. De normer och regler som Rubinstein Reich visar på i sin forskning är att barnen bland annat ska kunna sitta stilla, visa varandra hänsyn och följa instruktioner.

De slutsatser som Rubinstein Reichs (1993) resultat visar på är att förskolläraren:

- Bör ha ökad medvetenhet om hur de agerar i samlingssituationer när det kommer till olika strategier och konsekvenserna av dessa.
- Ska vara medveten om att leda en samling handlar om social kompetens och god kommunikativ förmåga. Förskollärarens lyhördhet och medvetenhet om hur man bemöter barngruppen bör öka.

1.3.1 Samlingen ur ett historiskt perspektiv

Fredrich Fröbel var grundare till en skolform i Tyskland som fick namnet kindergarten och som enligt förskolläraren och den leg. psykologen Simmons-Christenson (1997)

spred sig över stora delar av världen. Hans tankar och idéer grundade sig i att barnen skulle stimuleras till utveckling. Han såg lärarinnan som väldigt viktigt i verksamheten och startade därför en utbildning med kurser som gav lärarinnorna kunskap som behövdes vid barnuppfostran. Enligt Fröbel var leken viktig och barnens första levnadsår skulle handla om deras egen aktivitet för att sedan gå över till lärande. Simmons-Christenson (1997) skriver att denna pedagogik spred sig över världen och i Sverige började det påtalas att förändra barkrubborna till kindergartens enligt Fröbels teori. Föreståndarinnor skickades till Tyskland år 1860 för att studera kindergartens arbetsmetoder för att sedan kunna starta upp och arbeta med det även i Sverige.

När Fröbels pedagogik inspirerade de svenska samlingarna, och under 1970- talet, var de starkt traditionsbundna. Samlingar som ansågs som lyckade när läraren kunde hålla sig till ämnet samtidigt som de kunde ge utrymme för barnens kommentarer utan att tappa fokus. Centralt för samlingen då var, enligt Olofsson (2010) förskollärare och filosofiekandidat, almanackan eftersom den kunde skapa många olika diskussioner om bland annat dagens datum, namnsdagar, väder och årstidsväxlingar. Sedan samtalade man om veckans intresseområden som till exempel kunde handla om djur och växter, högtider, färg eller form. Författaren menar att samlingarna var välplanerade och förberedda med bland annat bilder eller olika hjälpmedel. Till sist sjöng man en sång som kunde behandla det området man arbetade med sedan avslutades det med att barnen slussades ut en och en till andra lokaler.

1.3.2 Förskolans styrdokument

Den Barnstudieutredning som utkom år 1972 var enligt Rubinstein Reich (1993) negativt inställd till samlingen i förskolan. De förespråkade istället ett dialogpedagogiskt arbetssätt som byggde på individualisering. Det var viktigt att utveckla en stark och självständig människa istället för att barnen skulle bli organiserade i flock. Det var under en tid då Sverige fick en stark ekonomisk tillväxt vilket ledde till att en stor utbyggnad av barnomsorgen skedde och samtidigt en diskussion om en ny förskolepedagogik. Nu ansåg det dialogpedagogiska perspektivet att människans frigörelse skulle vara i centrum och att regler och normer var till för att ifrågasättas. Barnstugeutredningen ansåg att förskolan skulle anpassas till varje enskilt barn och att det är bättre att vänta på naturliga övergångar istället för att avbryta de aktiviteter som pågår. Dock ska man samlas i grupp och samtala för att lära känna varandra men de ska vara väldigt korta och sedan följas upp individuellt. De såg samlingen som negativ då barnens språkutveckling inte stimuleras utan personalens ansträngningar går istället till att hålla ordning och reda. År 1982 trädde enligt Rubinstein Reich samhällstjänstlagen i kraft och den ställde sig tvärt emot Barnstugeutredningen när det gäller att samla barnen i grupp. Här ses gruppen istället som viktigt och som en del av förskolans verksamhet. Att samla barnen bidrar till en gemenskap och ett tillfälle att träna turtagning och social fostran.

Pedagogiskt program för förskolan (1987) skriver att då riksdagen år 1985 beslutade att förskolan skulle, från och med år 1991, vara tillgänglig för alla barn från ett år skulle ett styrdokument skapas. Denna skrift innehåller förskolans uppgifter och mål och behandlar såväl barns utveckling som hur läraren ska leda den pedagogiska verksamheten. Den innehåller även planering och utveckling av förskolan på kommunal och ledningsnivå. Enligt Pedagogiskt program för förskolan (1987) bör det finnas en gemensam samlingsstund någon gång under dagen.

Pedagogiskt program för förskolan (1987) föreskriver att samlingen ska:

> Vara väl förberedd och innehållsmässigt knyta an till aktuella behov och intressen i barngruppen. På så sätt kan samlingen bli en stund som ger rika möjligheter till gemenskap, överblick och också kunskapsutveckling. (a.a., s.48)

Syftet med samlingen är främst att stärka gruppkänslan men även för att göra något tillsammans som lek, sång eller dans. Enligt Pedagogiskt program för förskolan (1987) ger samlingsstunden möjlighet att delge information till barnen om vad som har hänt eller kommer att hända under dagen. I grupp ska barnen få reflektera, delge sina åsikter och uttrycka sig. Normer och regler är något som pedagogiskt program för förskolan anser kan diskuteras och utvecklas i samlingen. Det är viktigt att personalen har ett syfte med samlingssituationen och kan använda sig av barnens intressen och behov.

Läroplanen för förskolan Lpfö 98/2010 (Skolverket 2010) beskriver de mål som förskolans verksamhet ska sträva efter att uppnå. Läroplanen menar att förskolan ska vara en rik social miljö där barngruppen kan tillägna sig sociala kompetenser. Ett av läroplanens mål är att verksamheten ska sträva efter att utveckla barnen till att kunna ta ansvar för gemensamma regler. Det är viktigt att kunna erbjuda växlande aktivteter och att barnen ska möta vuxna som engagerar sig i samspelet i barngruppen. Att arbeta för att barnen ska känner sig trygga i gruppen är ett av förskollärarens ansvar enligt Lpfö. Det finns inga instruktioner eller förslag på hur målen ska kunna nås trots att det enligt Lpfö är förskolans uppdrag.

1.3.3 Samlingens form och funktion

Förskolläraren Granberg (1999) skriver att samlingen i en grupp där barnen är 1-3 år bör planeras utifrån barnens ålder och personlighet. De har mycket energi och vill gärna utforska sin omgivning vilket gör det svårt att få dem att sitta stilla i grupp och lyssna. Det är viktigt att hålla samlingen intressant och spännande så barnen inte tappar intresset för innehållet. Om barnen inte lockas till samlingen blir det lätt så att läraren om och om igen får uppmana dem om att sitta stilla och lyssna.

För att uppehålla barnens intresse och engagemang är det viktigt att variera innehållet i samlingen då Granberg (1999) och Niss och Söderström (2006) menar att en blandning av exempelvis av stillasittande, rörelsesånger och fingerlekar gör samlingen mer

koncentrerad. Samlingen bör ha en tydlig början och ett tydligt slut som upprepas var gång för att skärpa koncentrationen och tydligt visa att aktiviteten har börjat.

Genom fältundersökningar har Markström (2007), lektor i pedagogik och fil. dr i pedagogik, kommit fram till att gemensamt för två förskolor är att de använder samlingen till att gå igenom vad som ska hända under dagen och för att följa upp händelser som tidigare utspelats på förskolan. Samlingen på en av de två observerade förskolorna har rutiner som återkommer var dag. Det är en vuxen som leder aktiviteten och barnens namn ropas upp när de sätter sig på förbestämda platser. Dagens datum, väder och vilka barn som inte är närvarande uppmärksammas och följs av någon sång eller lek. Alla barnen deltar i samlingen med olika intensitet. Den andra förskolan i undersökning har inte samma starka traditionsbundna samling utan de sjunger, äter frukt och pratar med varandra. Det är en personal som leder aktiviteten och som delar ut ordet till barnen som vill berätta något.

Intervjuer av personal har visat att samlingen har stor betydelse för förskolans verksamhet även om det, enligt Olofsson (2010), är ett kort moment av dagen. Samlingen har olika syften beroende på vem som svarar, för vissa handlar det om kunskapsförmedling och för andra om social träning. Att vara tillsammans och skapa en gemenskap ses som viktigt samt att förebereda barnen för den kommande skolans krav. Hon beskriver samlingar som utspelats på olika förskolor och behandlar såväl barnperspektivet som lärarperspektivet. Samlingen har enligt författaren som syfte att förmedla information och kunskap till barnen om exempelvis djur, natur och årstider. Samlingen i dagens förskolor är den aktivitet som är mest strukturerad i verksamheten.

1.3.4 Samspelets roll i samlingen och i förskolan

I Sheridans och Pramling Samuelssons (2009) projekt som har som syfte att finna vilka lärandemiljöer som finns i förskolan har de genomfört observationer på 38 förskolor. Resultatet visar att större delen av barngrupperna är involverade i någon form av samspel på förskolan. Med samspel menas att barnen verbalt eller kroppsligt förhåller sig till andra barn. Det finns någon form av kommunikation ifrån minst två parter. Sheridan fil dr i pedagogik och Pramling Samuelsson professor i pedagogik anser att den ideala förskolan har en blandning av planerade samlingar och av lärande vardagssituationer. Då läraren använder sig av vardagssituationer som lärandetillfällen för barnen är det viktigt att vara medveten och samspela med barnen. Barnen visar sig vara glada över att få delta i samspel och det sker i både lek och skapande. Det sägs att i förskolan lär barnen i vardagssituationer genom kommunikation med läraren, dock har undersökningar visar att endast fem procent av samtalen mellan barnen och läraren under en hel dag är utvecklande dialoger.

Leicht Madsen och Fischer (1992) har genomfört en studie där de genom videoobservation har uppmärksammat barns koncentration. Deras undersökningar visar

att barnen genom tidigare erfarenheter kan rikta sina sinnen på det som för dem är intressant. Barnen väljer att ta emot eller stänga ute intryck och är då bara mottaglig för en liten del av omvärlden. När lärare ser barn som okoncentrerade kan det istället vara så att den har valt att lägga sitt fokus på något helt annat än på det som var tänkt. Barnen har hittat något annat mer intressant än det som läraren valt. Läraren kan då försöka rikta barnens uppmärksamhet mot det tänkta innehållet. När människor startar dialoger med varandra är det för att rikta uppmärksamheten mot ett speciellt ämne. Ett ämne som samtalspartnerna kanske inte skulle ha uppmärksammat själv. I samtalet vill personen ge samtalspartnern en uppfattning om vår verklighet och göra dem delaktiga i den. Leicht Madsen och Fischer (1992) skriver att när en lärare har en aktivitet för eller tillsammans med barnen är det för att rikta deras uppmärksamhet mot något som de själva kanske inte skulle ha valt. Det betyder att all undervisning och alla aktiviteter i förskolan har som syfte att omdirigera barnens uppmärksamhet. Författarna menar att lärarens roll och uppgift i förskolan är att väcka barnens intresse för sådant som de annars skulle ha missat. Förflyttningen av uppmärksamheten kan ske genom språket men även genom kroppsliga gester. Att exempelvis peka, använda kroppshållningen eller sjunga kan ge upphov till att barnens uppmärksamhet dirigeras. Författarna menar att när ett barn är uppmärksammat på något har den öppnat sig inför omvärlden. Dock är det inte sagt att detta leder till att ny kunskap skapas hos barnet men att vara uppmärksam är i alla fall en startpunkt.

1.3.5 Normer och regler i samlingen

Förskollärarna Lindskog, Petrisi och Tirenå (2007) har i sin studie undersökt vad det pedagogiska syftet i samlingen är, enligt fyra pedagoger, genom observationer och semi-strukturerade intervjuer. De intervjuade fick svara på en intervjufråga om regler i samlingen och kommer fram till att social träning är en viktig del. De ska kunna sitta på sina platser och kunna vänta på sin tur. En av förskollärarna anser att det är svårt att upprätthålla regler som är gemensamma för arbetslaget eftersom alla förskollärare är olika.

Även Olofsson (2010) beskriver en undersökning som gjorts på fyra förskolor och som visat att det finns en rad givna regler, att sitta still, våga tala och lyssna på andra. Samlingens upplägg kan skilja sig åt; dock finns det moment som ofta är förekommande som sång. Granberg (1999) skriver att regler ska vara desamma för barnen som för de vuxna. Alla ska lyssna på den som leder samlingen, vuxna ska inte tala med varandra eller över huvudet på barnen. Förskollärarna Herbertsson och Johansson (2009) har genomfört en studie för att undersöka vad förskollärare har för syfte med samlingen. Genom en enkätundersökning med tio deltagande förskollärare har de kommit fram till att samlingen är en viktig del av förskolan vardag. Det viktigaste med samlingen är gemenskap och författarnas resultat visar även på att förskollärarna använder samlingen som ett redskap för social träning.

Gunilla Guvå (2006), legitimerad psykolog och filosofiedoktor, har gett ut tre böcker som behandlar hur man som lärare ska, i en barngrupp, kunna se allas olikheter samtidigt som man ska se till hela gruppen. Författaren publicerade *Från JAG till VI* år 1985 och har sedan dess gett ut två reviderade exemplar med nyuppdaterad fakta och ytterligare kapitel. Guvå (2006) beskriver alla tre böckerna som ytterst aktuella då samtliga behandlar ämnet om hur man ska se till det enskilda barnet i en grupp. Författaren börjar med att beskriva förskolans och skolans uppdrag för att sedan redogöra för hur man arbetar med hela barngruppen till arbetet med det enskilda barnet. Guvå (2006) anser att i samlingen befinner sig en grupp barn där alla är olika och har olika relationer till varandra och det är personalens ansvar att göra dem till en grupp.

Guvå (2006) gör en liknelse mellan barnen i samlingen och en näve pärlor. Om man har pärlor och häller ut dem på bordet kommer de att lägga sig på olika ställen, vissa i mitten av bordet men andra som rullar över kanten. Hon menar då att barnen kommer att göra på liknande sätt om de får fritt spelrum i samlingssituationen. Vissa av barnen kommer att göra som de är tillsagda samtidigt som andra kommer att trilla över kanten och inte alls lyssna på instruktioner. För att undvika detta kan pärlorna istället läggas i en skål och barnen kan samlas inom kanter och ramar för att känna trygghet. Författaren anser att reglerna är till för att skapa trygghet hos barnen då de vet vad de får och inte får göra vid exempelvis samlingen. Det är viktigt att ha få men väldigt tydliga regler för att de ska kunna förstås och tillämpas av alla barn. De regler som finns är även viktiga för att undvika att barn hamnar utanför gruppen. Guvå har som exempel att en regel kan vara att barnen ska vara med vid samlingen, behöver inte sjunga så länge man lyssnar. Det är viktigt att presentera reglerna för barngruppen tidigt för att de ska veta vad det är som gäller. Dock är det väsentligt att även berätta vad man får göra för att skapa en positiv atmosfär.

Niss och Söderström (2006) skriver att samlingen på en småbarnsavdelning inte ska ha som mål att träna barnen i att sitta stilla eller turtagande. Dessa moment ska enligt Niss, legitimerad psykolog, och Söderstörm, förskollärare och rektor, komma först då barnen är motiverade och känner att det är meningsfullt för dem.

1.3.6 Socialisering och normalisering

Markström (2007) använder sig av begreppet ”sociala praktiker” som betyder att det finns interaktioner i ett sammanhang som innehar regler och rutiner. Hur vi agerar och vad vi gör i en situation är styrt av de regler och normer som finns. Det hjälper oss att strukturera vårt handlande men det kan även förändras genom interaktion. De sociala praktikerna styr oss och bestämmer vad som anses vara normalt vid en situation men också att den är ständigt förändlig. Markström anser att det på en institution finns en mängd olika regler, rutiner och sociala ordningar som man måste förhålla sig till när man kommer dit. Förskolan är en institution där det finns en social ordning och som

handlar om hur aktörerna handlar i förhållande till varandra och till verksamheten. De regler och normer som finns har skapats i vardagliga sammanhang där människor möts och måste förhålla sig till varandra.

Genom en fältstudie på två förskolor har Markström (2007) samlat material för att besvara frågor om hur de sociala praktikerna skapar institutionen. Hennes resultat visar på att regler, rutiner och villkor är en del av institutionen men att även de sociala samspelen är viktiga. Hur samspelen ser ut kan variera beroende på vilken situation som man befinner sig i. Undersökningen visar att samlingssituationen ter sig olika beroende på vilken grupp av barn och vilket tema man anpassar den till.

Agneta Simeonsdotter Svensson (2009), lärarutbildare och forskare vid institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs universitet, har i sin avhandling undersökt hur barn hanterar svårigheter i den pedagogiska samlingen i förskoleklassen. Genom videoobservationer och intervjuer i form av Stimulated Recall med 115 barn visar det sig att kommunikation, delaktighet, samspel och lärande är viktiga delar av samlingen för de barn som har svårigheter. Lärarens roll har stor betydelse då en positiv relation och ett arbetssätt där barnets behov tillgodoses ger en bättre förutsättning för lärande. Författaren beskriver samlingen som en rutin och det barn som bryter mot den rutinen som finns kan straffas genom att exempelvis blir utskickade ifrån rummet. Om ett barn stör ordningen, inte sitter still eller något annat som påverkar barngruppen kan detta leda till att den får en tillrättavisning, vid vissa tillfällen kan hela gruppen straffas då en lek plötsligt avlutas. Samtidigt som barnen måste kunna vara stilla och lyssna är det lika viktigt att kunna följa lärarens instruktioner och regler för vad som ska göras. Författaren skriver även att samlingen genom normer skapar föreställningar om vad som är normalt och vad som inte är det. Det är läraren som leder denna normaliseringsprocess vilket resulterar i att det utgår ifrån ett vuxenperspektiv. Barnet socialiseras in i den vuxnes förhållningssätt och inte ifrån barnets perspektiv.

Markström (2007) menar då barnen inte följer de regler som finns, exempelvis att de talar med varandra när de egentligen ska lyssna på läraren, avbryts aktiviteten. Det kan få konsekvenser för barnet och den kan bli förflyttat ifrån barngruppen och samlingen. Vid tillfällen kan hela samlingen avbrytas och författaren anser att denna strategi används för att hålla ordning. Det kan även bli så att hela barngruppen påverkas när ett barn bryter mot reglerna eftersom tillrättavisningar riktas mot alla. Lindskog, Petrisi och Tirenå (2007) skriver att i deras undersökning kan man se att barnen ofta blir tillsagda att sitta stilla under samlingen. Det är även vanligt att läraren ger barnen muntliga instruktioner om vad som ska göras och hur aktiviteter går till.

1.3.7 Den dolda läroplanen

Philip W. Jackson var en mycket hyllad lärare som, enligt Hansen, Driscoll, Arcilla och Jackson (2007), myntade begreppet *The hidden cirriculum* år 1968.

> The hidden cirriculum includes those things students need to learn to be successful in school that are outside of or beyond the expectations of the "official," academic, curriculum. (a.a., s. 111)

Enligt Hansen, Driscoll, Arcilla och Jackson (2007) uppfanns begreppet av Jackson utefter tre faktorer i klassrummet, trängsel, beröm och makt. Dessa tre satte krav på såväl eleverna som lärarna och sammankopplades med belöningar, bestraffningar, seger och att förlora. Hans idéer om *The hidden cirriculum* spred sig fort.

Philip W. Jacksons begrepp *The hidden cirriculum* använder Rubinstein Reich (1993) i sin avhandling och menar att innebär att elever i tidig ålder lär sig om normer i klassrummet. *Den dolda läroplanen* är den svenska översättningen och författaren beskriver de tre nyckelorden trängsel, beröm och makt. Trängsel betyder att eleverna tidigt trängs in i ett klassrum tillsammans med jämnåriga och måste anpassa sig till detta. Beröm står för att eleverna ständigt utvärderas av lärare, kamrater och sig själva. Det tredje nyckelordet är makt och Rubinstein Reich beskriver det som skillnaden mellan den starke och den svage. Hennes forskning har även visat att det finns olika spelregler beroende på vilket kön man är, alltså ytterligare dolda regler att förhålla sig till. Exempelvis får pojkarna större frihet och blir fostrade till att vara mycket aktiva. Flickorna får istället rollen som den passiva åskådaren. Rubinstein Reich anser att samlingen kan ses som en del av den dolda läroplanen eftersom det ett tillfälle där barnen samlas i grupp, det är trångt och den vuxne leder samlingen. Det är ett tillfälle där barnen mer eller mindre avsiktligen anpassas till samhället.

1.3.7.1 Öppna och dolda sociala spelregler

De outtalade och uttalade regler och normer som finns i skolans verksamhet kallar pedagogikdoktorn Steinberg (2004) för spelregler. Författaren beskriver och utforskar i sin bok om hur pedagogiken idag fungerar och hur dagens lärare kan arbeta för att på bästa sätt lära ut till sina elever eller till sin barngrupp. Boken riktar sig till de lärare som vill veta mer om hur de kan utveckla sig inom sin yrkesroll samt metoder för att leda en grupp. Boken är dels baserad på intervjuer med lärare, dels på författarens erfarenheter som skolforskare. Han har även analyserat pedagogers arbetssätt och lett en mängd kurser inom ledarskap i klassrummet. Steinberg anser att det mesta vi gör i samhället kretsar kring regler, exempelvis beter man sig inte hur som helst när man går på restaurang. Det är självklart för de flesta att man inte går in i köket eller går omkring och stör de övriga gästerna som äter. Ifall dessa regler inte följs kan det få som konsekvens att man blir ombedd att lämna platsen. En outtalad regel är enligt författaren då den inte står skriver men att alla vet att den gället. Exempelvis står det inte utanför restaurangen att man inte får kasta mat men alla vet att man inte får göra det. Olika typer av spelregler finns även i skolans värld och de är till för att barnen ska kunna ta plats i kollektivet.

De sociala spelregler som finns i förskolan är inte alltid reflekterade över och enligt Markström (2007) uttryck dessa genom öppna och dolda regler och rutiner. I förskolan finns det synlig och osynlig pedagogik som styr de sociala situationerna. Författaren ger ett exempel där en osynlig pedagogik är att barnen tycks ha frihet att själva styra över sin vardag på förskolan samtidigt som den synliga pedagogiken genom regler ordnar sammanhangen och de ramar som barnen har att agera inom. Den kontroll som förskolläraren har över barnen är enligt Markström underförstådd och där igenom en osynlig pedagogik.

1.3.8 Tillrättavisningar i samlingen

Guvå (2006) talar om att som personal i förskolan måste man vara beredd på att alla barn inte kommer att kunna följa de regler som finns. Det är alltid något barn som gör något annat av olika skäl. Om så är fallet bör man istället för att säga till det barnet koncentrera sig på de andra barnen i gruppen. Detta ska självklart ske under rimliga gränser då barnet som inte följer regeln inte kan bete sig hur som helst, det är enligt författaren även viktigt att markera för gruppen vart gränsen går. Guvå skiljer på inre och yttre gränser då den sistnämnda är sådant som är självklart. Exempelvis låter man inte barnet hoppa ut genom ett fönster eller sticka fingrarna i en väggkontakt eftersom det handlar om livsfara och att barnet kan skadas. Inre gränser är då man istället för att stoppa barnet med en gång kan reflektera och kompromissa för att hitta lösningar. Här kommer varken barnet eller någon annan i barngruppen till skada. Det gäller exempelvis att äta upp maten eller att ta på sig skorna.

Stensmo (2008) beskriver enkla medel som kan användas när olämpliga beteenden ska tillrättavisas i klassrummet. Han anser att det är viktigt att påminna eleven om vad som är korrekt beteende, regel eller procedur. Det är väsentligt att hålla ögonkontakt och göra det tills eleven avslutar det felaktiga beteendet. Att vara konsekvens genom att eleven måste upprepa en procedur tills den blir korrekt gjord bör göras då eleven förstår men vägrar att följa regeln

1.4 Teoretiskt perspektiv

Föreliggande studie använder ett sociokulturellt perspektiv då samlingen är en aktivitet där barnen samspelar med varandra i grupp och leds av en vuxen. Dagens barn föds in i ett mycket komplext samhälle där de förväntas handla och agera på specifika sätt beroende på vilken kultur som råder. Barnen lär sig hur de ska agera genom att vara lärlingar i sociala samspel. Den vuxne styr denna lärlingsprocess och Sträng och Persson (2003) menar att detta medverkar till en ökad förståelse hos barnen för hur världen fungerar. I ett sociokulturellt perspektiv är samspelet ett redskap för utveckling. Att kommunicera och samspela med andra leder till att erfarenheter delas och nya kunskaper och färdigheter kan utvecklas. I dagens förskola utspelar sig en mängd olika samspel mellan barnen och den vuxna. Samlingen är den aktivitet som av en vuxen är planerad och styrd. I samlingen råder samspel och kommunikation på olika sätt. Det teoretiska perspektivet utgår ifrån de tre begreppen: kontext, verktyg eller redskap och lärarroll.

I samlingssituationen befinner sig barngruppen tillsammans med en vuxen som leder aktiviteten. Samlingen blir en kulturell kontext där barnen gradvis lär sig att förhålla sig och anpassa sig till de regler som råder. En kulturell kontext är enligt Gjems (2011) då människor interagerar med varandra och förväntas att samtala, agera och bete oss enligt de sociala spelreglerna. Säljö (2000) menar att varje social situation påverkas av regler och ramar som förklarar hur vi ska bete oss och dessa lärs genom erfarenhet. Genom att erfara olika kontexter skaffar vi oss kunskaper som enligt Sträng och Persson (2003) hjälper oss att veta hur vi ska agera då vi hamnar i en liknande situation igen. Författarna och Säljö (2000) menar även att människan inte påverkas av kontexten utan istället är dess skapare.

Intellektuella och fysiska verktyg eller redskap är begrepp i det sociokulturella perspektivet som beskriver olika former av resurser vi använder för att förstå vår omvärld. De fysiska används av människan när den egna förmågan inte räcker till utan ett behov av redskap finns för att klara av en situation. Den andra gruppen av verktyg är den intellektuella och innefattar språket, räknesystem, vetenskapliga begrepp och så vidare. I sociokulturell mening är det då viktigt att ta reda på hur man tar till sig alla dessa olika verktyg och kan tillämpa dem i samhället. Alla kunskaper och färdigheter som finns i samhället har byggts upp under en mycket lång tid och Säljö (2000) menar att det är genom interaktion med andra människor som vi lär oss. Genom att samspela och använda de fysiska och intellektuella redskapen kan vi utvecklas bortom de förutsättningar som endast en människa har i sig själv. Grundtanken i det sociokulturella perspektivet är att mycket ifrån den historiska utvecklingen finns med oss än idag, den har förmedlats och utvecklats mellan människor och kommer att fortsätta att göra det. Det är genom kommunikation som resurser skapas och utvecklas och det är även genom kommunikation och interaktion som dessa förs vidare och kan tillämpas i olika

människogrupper. I samlingssituationen används olika fysiska och intellektuella verktyg för att skapa en gemenskap i gruppen.

Rubinstein Reichs (1993) avhandling visar på att lärarrollen är viktig i samlingen eftersom det är den som styr innehållet och strukturen. Det är läraren som sätter gränserna för vad som är tillåtet men också vad som är förbjudet att göra i samlingssituationerna. Det är läraren som skapar förutsättningar till barngruppen. I samlingen är det läraren som är ledare och styr över aktiviteten. Barnen förväntas att följa lärarens instruktioner och anpassa sig till dem. Den närmaste utvecklingszonen, ett begrepp som förknippas med det sociokulturella perspektivet, har utvidgats. Gjems (2011) beskriver ett nytt mer utvecklat koncept som kallas väglett deltagande. Barn observerar sociala aktiviteter och är deltagande efter sin förmåga. Genom interaktion med ord och handlingar vägleder den mer erfarna vuxna barnen i nya situationer som uppkommer. Barnen bör enligt Gjems (2011) delta i pedagogiskt planerade situationer där syftet är att skapa förutsättningar för lärande genom att veta vart barnen kunskapsmässigt befinner sig och hur de ska ta sig vidare. Lärarens uppgift är att hjälpa barnen genom att skapa broar mellan aktuella och framtida förståelse och färdigheter för att kunskapsutveckling ska ske. Det är viktigt att utgå ifrån barnens nuvarande färdigheter för att kunna vidareutveckla dem till nästa steg. En samling som är planerad och utgår ifrån barnens behov och intressen ger läraren möjligheter att utveckla barnens kunskaper.

2 Metod

2.1 Metodval

Studien är av kvalitativ ansats och använder videoobservation och öppen intervju i form av stimulated recall som metodiskt verktyg. Jag använder mig av kvalitativ ansats då syftet är att undersöka normer och regler i samlingen och sedan diskutera dem. Att undersöka uppfattningar, tolka och förstå resultat menar Stukát (2011) och Magne Holme och Krohn Solvang (1991) är ett kvalitativt synsätt. Studiens ansats ger även utrymme för ett mer flexibelt synsätt då Bjørndal (2005) menar att en kvalitativ studie ger större utrymme för förändringar av upplägget än vad en kvantitativ gör. Under arbetets gång kan information och insikter om det studerade resultera i att upplägget bör förändras. Videoobservation och stimulated recall är metoder som används för att söka svar på studiens syfte och frågeställningar angående vilka kommunikativa verktyg läraren hanterar i samlingen. Jag väljer att videofilma läraren då studien utgår från ett lärarperspektiv. Video-stimulated recall genomförs tillsammans med respondenten efter genomfört observationstillfälle. I diskussionen ges förutsättningar till att upptäcka de kommunikativa verktygen. En öppen intervju, vilket video-stimulated recall enligt mig är, erbjuder respondenterna till att beskriva händelser med sina egna ord vilket ger ett bättre resultat när det enligt Stukát (2011) handlar om studier av kvalitativ art. Observationerna och intervjuerna är strukturerade på så sätt att jag kan använda resultatet till att besvara studiens syfte och frågeställningar.

2.1.1 Videoobservationer

För att insamla material till min undersökning har jag valt att använda mig av videoobservation. Metoden är effektiv när det gäller att ta reda på vad respondenten egentligen gör istället för det den säger att den gör och Stukát (2011) menar att det kan vara skillnad. Bjøndal (2005) anser att observationer genom videoupptagning är mycket effektivt då en lärare vill synliggöra något i sitt klassrum. När läraren undervisar är den inriktad på sin uppgift och har svårt att se det som händer runt om i klassrummet. Han menar även att läraren hela tiden måste fokusera på att föra lektionen vidare och kan inte stanna upp för att reflektera händelser.

Att använda videoupptagning som observationsmetod är mycket givande när man vill upptäcka kommunikations- och samspelsprocesser. För att förklara varför beskriver Bjørndal (2005) två fördelar med metoden. Den första är att inspelningen ger mycket material i form av bild och ljud som inte skulle ha registrerats i endast vårt minne. Många situationer skulle ha gått förlorade eftersom vårt minne är begränsat. Ytterligare en fördel med denna form av datainsamlingsmetod är att en stor rikedom av detaljer blir bevarade. Vid en videoobservation kan man gå tillbaka till materialet och se på det ett

flertal gånger och analysera det utifrån flera olika vinklar och synsätt. Fördel med observation enligt Stukát (2011) att underlaget blir enkelt att analysera och sedan tolka. Utifrån videoobservationen kan jag tyda både bild och ljud vilket ger mig en större uppfattning och förståelse för vad som sker. Jag genomför sex observationer och intervjuer där tre förskollärare är representerade. Undersökningarna utförs vid två förskolor i Västra Götalandslän och som getts de fiktiva namnen Haren och Eken.

2.1.2 Video- stimulated recall

För att utveckla och diskutera videoobservationerna har jag valt att utföra öppna intervjuer i form av video- stimulated recall. Intervjuerna genomförs enskilt med respondenten i nära anslutning till videoobservationen. Enligt Claire Rowe (2009) är vidoe-stimulated recall en metod som fått ökad användning och går ut på att filma en situation som sedan utvärderas i ett samtal med hjälp av det inspelade videomaterialet. Metoden kan användas på många olika sätt men Calderhead (1981) menar att det vanligaste är genom ljud- eller videoupptagning där inspelat material ger en chans att återuppleva situationen. Fördelen med detta sätt att observera, vilket Claire Rowe (2009) anser, är att det ger möjlighet till reflektion i efterhand istället för direkt på plats. Det kan vara svårt och ont om tid att i ett klassrum stanna upp och reflektera mitt under en lektion. Författaren menar att metoden ger möjlighet att i efterhand upptäcka nya infallsvinklar i det inspelade materialet eftersom man kan gå tillbaka i filmen och se på intressanta frekvenser flertalet gånger.

Calderhead (1981) diskuterar kring om respondenterna kan känna sig obekväma och stressade i att se det inspelade materialet på sig själva. Detta kan bero på osäkerhet i sin roll som lärare vilket kan komma att upptäckas på inspelningen. Författaren skriver att detta problem kan lösas genom att upprätta dialog mellan forskaren och respondenten eftersom de då kan tala om undersökningens syfte. Calderhead (1981) diskuterar kring om det finns kunskap och metoder som läraren inte kan motivera eller diskutera kring i efterhand. Det kan upptäckas tyst kunskap som är utarbetad och beprövad av läraren under en lång period som sedan blivit en vana och rutin i den dagliga verksamheten. Läraren kan sedan läge ha glömt varför hon agerar på ett visst sätt eftersom hon vet att det fungerar i klassrummet och inte längre behöver göra någon reflektion.

2.2 Urval

Studien har genomförts på två förskolor i Västra Götalands län. Förskolorna valdes ur synpunkt på lättillgänglighet. De har vardera tre avdelningar där barnen är indelade utefter åldrarna 1-3 år, 3-4 år och 5-6 år. Observationerna och intervjuerna utfördes på två avdelningar, som har de fiktiva namnen Haren och Eken, och där barnen är ett till tre år. Småbarnsavdelningar valdes med tanke på att barnen för första gången kommer i kontakt med normer och regler i samlingssituationer där. Avdelningarna Haren och Eken består av 15 - 17 barn där tre respektive fyra förskollärare och barnskötare

arbetar. Antalet barn och vuxna som närvarande vid observationstillfällena varierade. Sex observerade samlingar på två avdelningar och tre förskollärare är representerade. Samtliga förskollärare och barnskötare tillfrågades om de hade möjlighet att delta i studien. Tre förskollärare gick med på att medverka. Övriga förskollärare och barnskötare var medvetna om att studien genomfördes och att videoobservationer av samlingstillfällen skedde.

2.3 Genomförande

I samråd med de deltagande förskollärarna valdes datum för observationerna och stimulated recall. Dagar för undersökningstillfällen planerandes under en längre period eftersom respondenterna valde datum då de tidsmässigt kunde genomföra både videoobservationen och stimulated recall under samma dag. Vid videoinspelningen var jag noga med att endast filma och koncentrera mig på det för att inte påverka vad som skedde under samlingen. Efter observationen såg jag ensam videofilmen och valde ut frekvenser som diskussionsunderlag för efterföljande stimulated recall. Observationen och stimulated recall skedde på samma dag strax efter varandra för att ha samlingssituationen så färskt i minnet som möjligt.

2.3.1 Genomförande av videoobservation

När jag beslutade vilken metod jag menade att använda till studien valde jag video-observation eftersom jag själv har en ambition att använda mig av den metoden i mitt kommande yrke som förskollärare. Videoobservation är en användbar metod för att fångar situationer i sin helhet med bild och ljud. Videoinspelat material möjliggör att kunna se materialet flertalet gånger i efterhand och reflektera kring vad som händer. De sex undersökningstillfällena genomfördes på olika dagar med tre medverkande förskollärare som planerade och ledde två samlingar vardera. Samlingssituationerna som jag filmade sträckte sig mellan åtta till femton minuter. Respondenterna som deltar i studien har tilldelats de fiktiva namnen Emma, Ellen och Helena. Namnen är tilldelade på så vis att första bokstaven på namnen representerar att de arbetar på den avdelning som de delar begynnelsebokstav med. Det betyder att Emma och Ellen är kollegor på avdelningen Eken och Helena arbetar på Haren. Denna kategorisering görs för att enkelt kunna urskilja vilken person som arbetar på vilken avdelning. Vid videoobservationstillfällena undvek jag att påverka samlingen och de situationer som uppstod. Jag använde mig av en videokamera som jag höll i handen och riktade mot förskolläraren som ledde samlingen. Genom att hålla videokameran i handen kunde jag enkelt följa respondentens rörelser. Jag satt på en stol vid sidan av barngruppen för att inte distrahera dem. Samtliga deltagande barn är ett till tre år.

Tabell 1. *Genomförda videoobservationer.*

	Observation 1	Observation 2	Observation 3	Observation 4	Observation 5	Observation 6
Avdelning	Eken	Eken	Eken	Eken	Haren	Haren
Lärare	Emma	Emma	Ellen	Ellen	Helena	Helena
Miljö	Inomhus, ett större lekrum med leksaker, rutschkana.	Inomhus, ett större lekrum med leksaker, rutschkana.	Inomhus, ett större lekrum med leksaker, rutschkana.	Inomhus, ett större lekrum med leksaker, rutschkana.	Inomhus, ett mindre rum med leksaksbilar	Inomhus, ett mindre rum med leksaksbilar
Längd	13 min	13 min	9 min	9 min	9 min	8 min
Antal barn	11 st	12 st	11 st	13 st	3 st	3 st
Innehåll	Sångsamling	Sångsamling	Dramatisering	Dramatisering	Språksamling	Språksamling
Antal vuxna	3 st	3 st	3 st	3 st	1 st	1 st

2.3.2 Genomförande av stimulated recall

Som komplement till video-observationerna har jag valt att tillsammans med respondenterna genomföra öppna intervjuer i form av stimulated recall. Diskussionerna utgick ifrån studiens syfte angående normer och regler i samlingen. Metoden ger mig och respondenten möjlighet att reflektera och delge tankar och idéer kring vad som utspelar sig under samlingssituationen och varför. För att diskussionen skulle fokusera på studiens syfte valde jag att i förväg se på det inspelade materialet och kort där efter genomföra ett stimulated recall tillsammans med respondenten. Då jag valt ut kortare frekvenser att se på och diskutera kring sparades tid. Diskussionerna kring det inspelade materialet skiljde sig åt när det gäller omfång och innehåll. Röstinspelning med en diktafon användes för att ett samtal skulle kunna utvecklas mellan mig och respondenten. Om jag istället skulle anteckna för hand skulle detta uppta större delen av min koncentration. Diktafonen placerades på ett bord framför oss för att spela in diskussionen. Efter intervjun transkriberade jag varje diskusson i sin helhet för att underlätta analysarbetet. Nedan följer en översikt över samtliga genomförda stimulated recalls, tabell 2.

Tabell 2. *Genomförda stimulated recalls*

	Stimulated recall 1	Stimulated recall 2	Stimulated recall 3	Stimulated recall 4	Stimulated recall 5	Stimulated recall 6
Avdelning	Eken	Eken	Eken	Eken	Haren	Haren
Lärare	Emma	Emma	Ellen	Ellen	Helena	Helena
Längd	10:58 min	14:20 min	7:15 min	10:11 min	10:56 min	7:44 min

2.4 Bearbetning/analys

När en videoobservation var genomförd startade analysarbetet i direkt anslutning till den. Jag såg ensam igenom inspelningen för att finna diskussionsfrågor till det efterkommande video stimulated recall. Genom att studera inspelningen kunde jag finna situationer och händelser som var intressanta att diskutera utifrån studiens syfte och frågeställningar. Dessa frågor var sedan utgångspunkten i diskussionen tillsammans med respondenten och spelades in med hjälp av en diktafon. Videoobservationen och ljudinspelningen transkriberades samma dag som de genomfördes. Det transkriberade materialet är 21 A4-sidor.

Bryman (2011) skriver att arbetet med materialet ska starta så tidigt som möjligt för att öka förståelsen för det. Om inspelat material används bör transkriberingen påbörjas tidigt för att minska arbetsbördan i slutet av processen. Jag startade med att se på videoinspelningen ytterligare en gång för att skapa mig en helhetsuppfattning av samlingssituationen. Sedan granskade jag det videoinspelade materialet samtidigt som jag med hjälp av datorn antecknade det jag uppmärksammade. Vid upprepande tillfällen pausade jag filmen och spolade tillbaka för att försäkra mig om att det jag såg och hörde uppfattades korrekt. Anteckningarna gjordes i punktform för att få en bra struktur och lättare överblick. Efter granskningen av videoinspelningen påbörjade jag transkriberingen av ljudinspelningen ifrån stimulated recall. Jag lyssnade på inspelningen för att skapa mig en uppfattning om hela samtalet. Sedan skrev jag grundligt ner vad som sades i samtalsform. Jag valde att dölja all information som kan kopplas till respondenten eller den aktuella förskolan genom förkortningar eller kodord. Upprepande gånger fick jag gå tillbaka i inspelningen för att lyssna på det ytterligare en gång för att försäkra mig om att jag uppfattat rätt. Det transkriberade materialet användes som underlag för vidare bearbetning och analys utifrån studiens teoretiska perspektiv och begreppen: kontext, verktyg eller redskap och lärarroll.

Föreliggande studie har tagit inspiration av Lena Rubinstein Reich (1993) avhandling om samlingen i förskolan. I analysarbetet har jag inspirerats av hennes resultat och diskussion om samlingens innehåll och funktion, samlingen ur ett lärar- och barnperspektiv och sedan applicerat dem på mitt resultat. I mitt material kunde jag se likheter och skillnader när jag jämförde det med Rubinstein Reichs (1993) undersökning vilket redovisas under rubriken resultatdiskussion.

2.5 Trovärdighet

Enligt Stukát (2011) ger observation svar på vad respondenten gör istället för vad den säger att den gör. Att använda observation som metod ger större möjligheter till ett sanningsenligt resultat då både respondentens verbala och ickeverbala handlande studeras. Ytterliga en faktor som gör resultatet mer trovärdigt är att underlaget blir rikt på information. Videoobservationen kan sedan kompletteras genom att respondenten får

se det inspelade materialet och förklara sitt beteende och handlingar. Studien använder sig av videoobservation som metod vilket ger ett tillförlitligt material då både bild och ljudupptagning används. En intervju kan enligt Bjørndal (2002) klara ut missförstånd som uppstår genom observation. I studien genomförs videoobservation med efterföljande stimulated recall där upptäckta handlingar styrks av respondentens reflektioner.

För att stärka trovärdigheten i en studie menar Bryman (2011) att forskaren kan rapportera sitt resultat till respondenterna så de kan bekräfta de uppgifter som framkommit. Respondentvalidering innebär att respondenterna granskar materialet för att säkerställa att forskaren har tolkat det på rätt sätt. Respondenterna i studien tillfrågades om att granska aktuellt transkriberat material efter de genomförda observationerna och video stimulated recall. Dock var det ingen av dem som ansåg detta nödvändigt.

I en studie är det viktigt att forskaren kan påvisa tillförlitligheten i sitt resultat. Bryman (2011) tar upp de fyra *rubrikerna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera*. Jag har valt att använda mig av tre av de fyra rubrikerna i studien. Detta eftersom rubriken *pålitlighet* innebär att en utomstående ska följa hela studiens process, läsa allt transkriberat material och sedan avgöra om studien har skrivits och tolkats korrekt. Författaren menar att detta sätt att styrka tillförlitligheten är ovanligt eftersom arbetsbelastningen för den utomstående blir mycket omfattande och därför tillämpas inte det i denna studie.

Triangulering är, enligt Bryman (2011), ett begrepp som innebär att man använder mer än en metod för datainsamling av sociala företeelser. Genom att använda flera olika datainsamlingskällor stärks *trovärdigheten* i resultatet. Genom triangulering finns möjligheter till att kontrollera det resultat man kommit fram till genom ytterligare en metod. I föreliggande studie används två metoder. Videoobservation av samlingssituationer som sedan stärks genom att respondenten får se videon och kommentera det som sker.

I denna studie har metoden och tillvägagångssättet beskrivits noggrant och tydligt för att skapa förutsättningar för framtida forskare att tillämpa så kallad *överförbarhet*. En kvalitativ studie genomförs med en liten grupp respondenter vilket ger en djup istället för bred beskrivning. Möjligheten att få studiens resultat en gång till genom användandet av samma metod är mycket liten då resultatet är bunden till de rådande situationer som observerats. Genom att beskriva observationssituationerna grundligt och noggrant får andra forskare en databas och de kan bedöma om föreliggande studiens resultat är överförbart till en annan miljö eller inte.

Möjlighet *att styrka och konfirmera* innebär, enligt Bryman (2011), att forskaren inte medvetet har låtit personliga värderingar styrt studiens utförande och slutsatser.

2.6 Forskningsetik

Jag använder mig av Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer som är uppdelade i fyra viktiga huvudkrav. *Informationskravet* innebär att respondenten ska vara informerad om studiens syfte och innehåll för att utifrån det avgöra om de vill delta i undersökningen eller inte. Det är viktigt att upplysa om att deltagandet är frivilligt och det är upp till var och en att bestämma om de vill delta. Detta krav uppfylls genom en informationsblankett lämnas ut till deltagarna där de kan läsa studiens syfte och utifrån det bestämma om de vill delta (se bilaga 1). På blanketten nämns även hur observationerna och samtalen kommer att gå till. Claire Rowe (2009) skriver att det är viktigt att respondenterna får se det inspelade materialet och godkänna om det får vara med i forskningen eller inte. *Samtyckeskravet* innebär enligt Vetenskapsrådet (2002) att ett godkännande ska inhämtas ifrån deltagarna samt att de när som helst kan avbryta sin medverkan. Om en deltagare är minderårig ska målsmän tillfrågas men eftersom min undersökning utgår ifrån ett lärarperspektiv, kommer inte barngruppen vara väsentlig för observationerna och därför, hämtas inte ett godkännande av målsmän. Respondenten har även möjlighet att när som helst avbryta sitt deltagande och att det inte får negativa följder för dem. *Konfidentialitetskravet* innebär att personliginformation om respondenterna inte ska delges till obehöriga personer. De videoinspelade materialet kommer inte att ses av någon annan än mig och respondenten för att skydda identiteter. Fiktiva namn kommer att användas för att förhindra igenkänning. *Nyttjandekravet* innebär att det material som inhämtas inte används till något annat än i studien i forskningsändamål vilket har redovisas för respondenterna i informationsblanketten.

3 Resultat

Syftet med studien är att undersöka och synliggöra på vilket sätt förmedlingen av normer och regler i förskolan sker genom den planerade samlingen. Forskningsintresse i denna studie riktas mot de yngsta barnens medverkan och socialisering i förskolans samling eftersom vistelse i en institutionell miljö handlar om att börja lära sig samvarons regler och normer som gäller i en grupp.

Frågeställning:

- Vilka normer och regler framträder under den planerade samlingen i förskolan?
- Vilka kommunikativa verktyg används av läraren för att förmedla normer och regler vid den planerade samlingen i förskolan?

I kommande avsitt presenteras det resultat som urskilts genom de analyser som genomförts med stöd av begreppen: kontext, verktyg eller redskap och lärarroll. Samlingarnas kontext innehållande normer och regler, kommunikativa redskap och samspelet beskrivs för respektive förskola och observation. Därefter presenteras analysen av lärarrollen i samlingarna. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av resultatet.

3.1 Språksamlingar, Harens förskola

På Harens förskola har de oregelbundna samlingar på förmiddagen som planeras efter behov och beroende på hur dagen ser ut. De har även regelbundna samlingar innan lunch. De två språksamlingarna äger rum på förmiddagen och tre i förväg utvalda barn deltar. Helena instruerar barnen i hur aktiviteterna kommer att gå till. De två samlingarnas upplägg går till på så vis att Helena plockar upp ett föremål ur en låda som barnen tillsammans benämner. Det finns föremål i form av möbler, kläder och frukter i små format. Helena placerar föremålet mellan sig och barnen. När barnen benämner sakerna tillsammans är det en gemensam uppgift och Helena förklarar att:

> Det är att man har en genomgång tycker jag då att man går igenom vad det är för någonting då. Att man går igenom vad det är för material och sen så får var och en göra själva.

Hon berättar att det är en medveten strategi för att först och främst presentera allt material för barnen men även för att skapa en gemensam grund. Helena jämför med en lek då man först går igenom reglerna tillsammans för att sedan genomföra det individuellt Aktiviteten går vidare och barnen ska individuellt ta en sak som finns framför dem och lägga tillbaka i lådan samtidigt som de andra ser på och väntar på sin tur. De tre barnen följer Helenas instruktioner och har ett obligatoriskt deltagande. De får inte lämna samlingen utan får istället flertalet uppmaningar om att sitta på sina

platser. Helena använder sitt tal och sitt kroppsspråk för att leda barnen genom samlingen.

3.2 Sångsamlingar, Ekens förskola

På Ekens förskola genomförs två sångsamlingar. Där använder sig Emma av tygpåsar med föremål som representerar olika visor. En grön påse som barnen plockar föremål ur samt en blå påse där hon själv plockar föremål som sedan sjungs om. Till sångerna spelar Emma på en gitarr. Det är elva och tolv närvarande barn vid observationerna. I början av de fyra samlingarna sitter samtliga barn på en madrass och läraren tillsammans med dem sjunger en namnsång. Emma säger att:

> I början har vi en start på det och då är alla med för att alla sätter sig på den blåa madrassen och det gör de redan när jag går och tar fram gitarren då går de och sätter sig.

Detta moment är obligatoriskt för alla barnen och de sätter sig frivilligt på madrassen. Vid den första samlingen plockar Emma fram en grön sångpåse och ber ett barn att plocka ut ett föremål där som det sjungs om. Några av barnen väljer att sitta kvar på madrassen eller stå bredvid Emma och visar intresse för samlingen och vill plocka föremål ur påsen. Samtidigt börjar delar av barngruppen att röra sig runt om i rummet och leka med exempelvis klossar och traktorer. Momentet med sångpåsen har ett frivilligt deltagande. Emma säger att:

> Vi samlas istället i ett rum kan man säga, där gör vi någonting och de som vill vara med är det, och de går där ifrån en stund och kanske kommer tillbaka igen sen, hoppa lite på madrassen och sen kanske de kör lite med en traktor och det är väldigt tillåtande.

Vid den andra samlingen använder Emma en blå påse där hon tar upp föremål som sedan sjungs om. Barnen uppmanas att sitta på madrassen och se vad hon plockar där ur. De uppmanas att sjunga och dansa till sångerna. Några barn är deltagande i samlingen och de andra uppehåller sig med leksaker. Samlingarna är frivillig och barnen väljer själva om de vill delta eller ej.

3.3 Dramatiseringssamlingar, Ekens förskola

De två dramatiseringssamlingarna går till på så vis att Ellen tillsammans med ytterligare en personal spelar upp en teater som utgår ifrån en Alfons Åberg saga. De använder sig av rekvisita i form av en säng, pyjamas, tidning, potta, bok och leksakstraktor. Det är elva och tolv barn närvarande. Samlingarna startar med att barnen samlar sig på en madrass. Det är en gemensam start och barnen sitter bredvid varandra. Ellen startar teatern och kort där efter börjar några barn att resa sig och gå iväg ifrån madrassen. Andra väljer att stanna kvar och lyssna på eller delta i teatern. När samlingarna startats är det tillåtet för barnen att fritt gå omkring i rummet och sysselsätta sig med exempelvis leksaker, det är ett frivilligt deltagande. Vid dramatiseringssamlingarna är

det barn som aktivt deltar i teatern. Ellen beskriver dem som medhjälpare då de vet vilket nästa steg i sagan är och hjälper till att utföra det. Ellen säger:

> Det är väldigt roligt, de vill ju liksom, de blir inte bara åskådare att man tittar på.

Exempelvis när Alfons ska sova hämtar ett av barnen en Nalle till honom eftersom han vet att sagan utspelar sig så. Barnen får utifrån sin egen vilja bestämma om de vill delta i samlingen eller istället leka med leksaker som finns i rummet.

3.4 Lärarens roll som ledare i samlingen

Helena säger att hennes språksamlingar har ett syfte att lära barnen ordkunskap vilket hon ser som ett av barngruppens intressen. Emma säger att hennes sångsamlingar har som syfte att

> Vi ska ha kul och så göra någonting tillsammans men ändå är det av praktiska skäl som det ska göras.

Samlingarna är organiserade på så sätt att dukningen innan maten ska kunna ske på ett effektivt sätt. Ellens dramatiseringssamlingar har som syfte att vara lärorika och ge barnen ordförståelse och begreppsuppfattning.

På förskolan Haren är det Helena som ensam leder de två språksamlingarna. Hon sitter framför barnen och ger dem direktiv om vad de ska göra och säga. Emma och Ellen på Ekens förskola har ytterligare en eller två personal som är delaktiga i samlingssituationerna. I sångsamlingen finns två personal i barngruppen som hjälper till att uppmuntra barnen till att delta och visa hur rörelser till sångerna går till. Vid dramatiseringarna finns en personal i barngruppen och en som tillsammans med Ellen utför teatern. Personalen som befinner sig i barngruppen har som uppgift att hålla ordning och reda. I samtliga samlingar är det tydligt vilken lärare som leder aktiviteten dock är det på Ekens förskola upp till barnen om de vill lyssna eller inte. På Harens förskola håller Helena i språksamlingar där barnen måste delta och lärarens roll som ledare blir tydlig eftersom hon styr alla instruktioner och tillrättavisningar. På Ekens förskola är det flera lärare som är deltagande i samlingen och även om en av dem har ledarrollen är hon beroende av de andra för att hålla ordning på barngruppen.

På förskolan Eken finns det ett piano i rummet där samlingarna hålls. Vid upprepande tillfällen är barnen vid pianot och trycker på tangenterna. Då går en av personalen som befinner sig i barngruppen fram och tar undan barnet. Vid ett tillfälle vid en sångsamling går en pojke fram till rutschkanan, lyfter upp den och sedan släpper den mot golvet. Detta skapar en hög smäll som resulterar i att sången avbryts och Emma tillsammans med en kollega säger till barnet att han inte får göra så eftersom han kan skadas. Emma berättar att det är farligt och det är därför samlingen avbryts. På förskolan Haren får Helena vid ett tillfälle ta en av de deltagande pojkarna i knät

eftersom han inte kan låta bli att röra föremålen som finns framför honom. Hon berättar att denna teknik tillämpas för att minska de muntliga tillsägelserna.

3.5 Resultatsammanfattning

Vid de sex samlingssituationerna synliggörs skilda kulturella kontexter innehållande skilda framträdande normer och regler. De sociala reglerna liksom samlingarnas struktur och innehåll varierar. Både fysiska och intellektuella redskap tillämpas av lärarna som resurser vid samlingarna. Resultatet visar hur lärarna skapar förutsättningar för barnen genom samspel på olika sätt.

Helena på Harens förskola har tydliga normer och regler som barnen förväntas att följa och förhålla sig till. Två språksamlingar observerades där barnen förväntas att lyssna på Helenas instruktioner och göra det som de blir tillsagda. Språksamlingarna visar på normer och regler genom ett turtagningssystem och att barnen ska sitta på de platser som Helena bestämt för dem. Vid sångsamlingarna och dramatiseringssamlingarna förväntas barnen att samlas på en blå matta för en gemensam start och sedan tillåts de att röra sig fritt runt om i rummet. De barnen som vill delta gör det och de andra leker exempelvis med traktorer eller klossar. Vid en sångsamling använder Emma en grön sångpåse där de barnen som väljer att vara deltagande tar del av ett turtagningssystem. Hon uppmanar dem även till att delta i den frivilliga sången och dansen. Vid dramatiseringssamlingarna är några barn aktiva genom att vara medhjälpare vid teatern. På Ekens förkola finns normer och regler i form av ett turtagningssystem vid sångsamlingarna dock är det ett frivilligt deltagande. Barnen har inga förväntningar på sig att delta i samlingen eller att följa de instruktioner som ges av läraren.

På Harens förskola är det Helena ensam som är ledaren för samlingen, det är inga andra närvarande vuxna. Hennes roll blir tydlig då hon tillrättavisar barnen då de gör fel och uppmuntrar vid rätt beteende. Vid en språksamling är det ett barn som inte kan låta bli de föremål som används i samlingen. Helena väljer då att sätta honom i sitt knä för att minska de muntliga tillsägelserna Ekens förskola har flera vuxna deltagande vid samlingarna vilket gör att den lärare som har ledarrollen tar hjälp av de andra lärarna när det gäller att hålla ordning på barngruppen. Vid ett tillfälle på Ekens förskola avbryts samlingen då ett barn lyfter en rutschkana och släpper den mot golvet. Barnet bli tillsagd av Emma och ytterligare en personal. Då barnen spelar på pianot som finns i rummet tas de bort ifrån instrumentet. Vid språksamlingarna använder Helena sitt tal för att tillrättavisa barnen som deltar i samlingarna och på dramatiseringssamlingarna och sångsamlingarna använder Emma och Ellen istället ytterligare personal för att hålla ordning på barngruppen.

4 Diskussion

4.1 Metoddiskussion

Utifrån studiens syfte används en kvalitativ ansats där videoobservationer och video stimulated recall användes för datainsamling. Att använda mig av en kvalitativ ansats var bra för att få kunskaper om studiens syfte som är att se närmare på vilket sätt lärare förmedlar normer och regler till barnen i den planerade samlingen. En kvalitativ studie undersöker enligt Stukát (2011) fenomen som sedan diskuteras. Studiens omfattning är anpassad till den tidsram som jag blivit tilldelad samt de resurser jag har haft tillgång till. Jag har vid sex tillfällen genomfört videoobservationer av samlingar och i samband med dem efterföljande video stimulated recalls. Tre förskollärare är representerade vid två olika förskolor. Jag valde att använda mig av videoobservation och video stimulated recall för att samla mycket och även trovärdig fakta som grund till resultatet. Att använda mer än en metod för datainsamling styrker studiens trovärdighet enligt Bryman (2011).

Under min studie var jag medveten om att metodvalen medförde risker och nackdelar. Videoobservationerna genomfördes i samlinssituationer och jag befann mig vid sidan av barngruppen med en videokamera. För att inte påverka barngruppen eller lärarna ville jag göra mig så osynlig som möjligt genom att inte delta i några samspel. Jag satt så stilla jag kunde och fokuserade på min uppgift att filma. Det är omöjligt att inte påverka samlingen när man som utomstående kommer till en grupp eftersom läraren och barnen vet att jag finns närvarande. Genom att medvetet inte samspela eller påverka aktiviteten anser jag att min närvaro påverkade ytterst lite. För att minska påverkan på barngruppen och läraren ytterligare kan observatören finnas med i flertalet samlingssituationer och efterhand glömmer deltagarna att man finns där. Eftersom tiden till denna studie är begränsad gavs det inte utrymme för detta.

Videoobservation har som fördel att det ger en stor mängd information och att den ger oss material som annars skulle gått förlorad då Bjørndal (2002) menar att vårt minne är begränsat. Genom videoobservationen har jag fått en stor mängd material som jag kan använda. Videoinspelningen har skett med en filmkamera vilket leder till att det jag väljer att filma blir inspelat. Om något händer utanför kamerans räckvidd, exempelvis bakom min rygg, kommer inte detta med i datainsamlingen. Att använda sig av fler än en kamera skulle lösa problemet. Då kan hela rummet observeras och inget går förlorat. En stor mängd kameror bidrar till en mycket säker datainsamling dock kan det bidra till en osäkerhet i barngruppen. Jag använde mig av en liten kamera för att vara så dold som möjligt. Om istället sju personer skulle filma med varsin kamera är det svårt att hålla sig i bakgrunden och inte påverka barngruppen.

Calderhead (1981) diskuterar stimulated recall och om respondenten känner sig obekväm i att se sig själv på det inspelade materialet. De tre respondenter som deltog i studien kände mer eller mindre obehag av att bli inspelade och se sig själva på video. Detta obehag säger de själva bero på att det de inte är vana vid att bli inspelade eller att se sig själva på video. Att läraren är osäker i sin yrkesroll säger Calderhead (1981) kan vara ett motiv till osäkerheten. Respondenterna säger sig vara obekväma i att se sig själva vilket jag tror kan bero på den utseendefixering som råder i dagens samhälle. Det kan också bero på att de känner sig pressade att prestera ett bra resultat då materialet kommer att ingå i en studie. Att bli videofilmad kan påverka yrkesrollen då läraren blir nervös och inte agerar som hon vanligtvis gör. En av respondenterna var osäker på sitt deltagande med orsaken att hon inte ville att det inspelade materialet skulle visas upp offentligt. Då jag klargjorde studiens syfte och hur analysen av materialet skulle gå till godkände hon att medverka.

När en samling var filmad genomfördes video stimulated recall i tät anslutning till den för att respondenten skulle ha händelsen så färsk i minnet som möjligt. Om samtalet istället skulle ha ägt rum nästkommande dag såg jag risk i att läraren kunde glömt hur hennes tankegångar gått under samlingen. Jag valde att ensam se igenom filmen för att finna händelser som jag ansåg kunde diskuteras och bidra till att uppfylla studiens syfte. När jag granskade filminspelningen var tiden knapp eftersom respondenten endast kunde avvara en bestämd mängd tid till undersökningen och intervjun. På grund av det var video stimulated recall tvunget att äga rum så snart efter observationstillfället som möjligt. Detta medförde att jag kände en stress i att hitta företeelser att samtala om. Vilket bidrog till att videoinspelningen i något fall kunde ha granskats grundligare. Om jag valt att genomföra observationen och stimulated recall vid olika dagar skulle möjligheten till att granska materialet noggrannare öka. När respondenten sedan var deltagande, såg videofilmen och diskuterade kring den var även där tiden knapp vid samtliga tillfällen. Detta bidrog till att samtalen inte fick det djup som önskades. Här upptäckte jag även att samtalen kunde fått en större fokus på studiens syfte om jag varit mer förberedd. Respondenterna hade inte blivit tillräckligt informerade om hur lång tid undersökningen krävde av dem. Jag är medveten om metodens fördelar och nackdelar i studien. Då jag använder mig av både videoinspelat material och ljudinspelade intervjuer där respondenterna reflekterar och diskurerar sitt deltagande anser jag att studien är trovärdig och att fördelarna överväger nackdelarna.

4.2 Resultatdiskussion

4.2.1 Samlingens syfte

Samlingen är en regelbunden aktivitet som återkommer med ett likartat innehåll enligt Rubinstein Reich (1993). Hon framhåller strukturer som en grund för barnens gemenskap och trygghet. På Haren genomförs oregelbundna samlingar på förmiddagen

och på Ekens förskola har de samlingar var förmiddag innan lunchen. Enligt Pedagogiskt program för förskolan (1987) är samlingen ett av dagens viktigaste moment. Det bör finnas minst en gemensam samlingsstund under en dag på förskolan. Rubinstein Reichs (1993) forskning visar att två av daghemmen hade samlingar var dag och resterande mellan två till fyra dagar i veckan. Aktiviteterna var obligatoriska och barnen lärde sig att sitta på sina platser och lyssna på läraren. Detta anser jag gav dem förutsättningar att fungera i gruppen och skapade en gruppsammanhållning. Barnen hade tagit del av de krav och villkor de ställs inför i skolan som elever då de ska sitta stilla, och lyssna på läraren – en skolförberedande aktivitet.

4.2.1.1 Förskolan Haren

På Harens förskola leder Helena språksamlingar med tre närvarande barn. Barnen ges möjlighet att lära sig de sociala spelregler som ingår i språksamlingarna. Här väntas det att de ska förhålla sig till varandra och visa varandra hänsyn. Deltagandet i samlingen är obligatoriskt och de förväntas att aktivt lyssna på Helenas instruktioner som ska följas. Det tre barnen sitter bredvid varandra mittemot läraren. Helena använder sitt tal och sitt kroppsspråk för att leda barnen genom samlingen. De torde lära sig hur de ska bete sig i en social situation vilket leder till en större förståelse för gruppen. På kort sikt lär sig barnen hur de ska förhålla sig till varandra i denna form av samling. De lär sig även att följa lärarens instruktioner och vad som förväntas av dem. Dock är det endast tre barn närvarande och det som barnen lär sig här kommer troligtvis inte kunna tillämpas i hela barngruppen. Samlingen övar barnen på att våga tala och lyssna på varandra i ett turtagningssystem, sitta stilla och lyssna på läraren vilket Olofsson (2010) och Lindskog, Petrisi och Tirenå (2007) anser som viktigt i sin forskning. Samlingen är en aktivitet som Olofsson (2010) anser är skolförberedande. När barnen efter förskolan ska börja skolan krävs det av dem att de kan förhålla sig till de sociala spelregler som råder där. Att sitta stilla, lyssna på läraren och vänta på sin tur är sådant som jag har som starka minnen ifrån min skolgång. På lång sikt lär sig barnen i språksamlingarna hur de ska agera och förhålla sig i aktiviteten och som sedan kan tillämpas i skolan. De lär sig att de ska lyssna på läraren vilket ger dem en förutsättning i deras framtida roll som elever. Där förväntas de kunna lyssna på läraren och kunna följa instruktioner som ges. De lär sig även att visa varandra hänsyn genom ett turtagningssystem och att lyssna på varandra.

4.2.1.2 Förskolan Eken

Vid Ekens förskola där Ellen och Emma har samlingar startar de med en gemensam utgångspunkt för att sedan gå över till frivilligt deltagande. Barnstugeutredningen, från år 1972, ansåg att barnen inte skulle agera i grupp utan istället individuellt. Rubinstein Reich (1993) skriver att det dialogpedagogiska perspektivet byggde på individualisering. Barnstugeutredningen ansåg att det individuella barnet skulle stärkas istället för att organiseras i flock. På kort sikt tror jag att denna form av samling stärker

barnens självständighet då de själva får bestämma om de vill delta eller ej. Samtidigt som de barn som istället väljer att delta i samlingen får en ökad gruppgemenskap då de lär sig att interagera med varandra och visa hänsyn. De lär sig att lyssna på läraren vilket på lång sikt skapar en förutsättning för att fungera som elev i skolan. Genom sångpåsarna får de barnen som väljer att delta träning i de sociala spelreglerna gällande turtagning. Emma använder sig av en gitarr som verktyg vid sångsamlingarna för att påvisa när visorna startar och då barnen uppmuntras till att delta i sången. Barngruppen har inga normer eller regler som säger att de ska sitta på sin plats och förhålla sig till gruppen utifrån det. Niss och Söderström (2006) anser att förskolan inte ska träna barnen i att sitta stilla eller turtagande. På Eken deltar barnen om det finns ett intresse eller om de själva är motiverade till det vilket framhålls av Niss och Söderström. Här får barnet individuellt bestämma om de vill delta i gruppen eller ej. På lång sikt kan det påverka barnen då de i skolan förväntas kunna sitta stilla längre stunder på lektionerna och här har barnen inte fått förutsättningar för det. De barnen som aktiverar sig med leksaker som finns i rummet kommer utanför gruppen vilket Guvå (2006) menar. De lär sig inte som jag ser det hur de ska förhålla sig till en grupp i sociala sammanhang. Det kan på lång sikt skapa problem då barnen börjar på en annan förskoleavdelning där de förväntas kunna sitta stilla och närvara vid samlingssituationer

4.2.2 Lärarens uppdrag och strävansmål i förskolan

Samlingen är en kulturell kontext och hur man agerar i den beror på vilka traditioner som för tillfället råder. Enligt Markström (2007) är det regler och normer som styr vårt handlande och som bestämmer vilket beteende som anses vara normalt för tillfället. Vid observationerna på de två förskolorna kunde jag se skillnad i samlingarnas upplägg. Det ställdes olika krav på barnen vilket beror på vilket förhållningssätt läraren som leder samlingssituationen har. Lärarens roll i samlingen beskrivs ur ett sociokulturellt teoretiskt perspektiv som ett väglett deltagande. Gjems (2009) menar att det är läraren som visar barnen hur de ska agera och bete sig i sociala aktiviteter. På Ekens förskola får barnen fritt kan gå omkring i rummet och aktivera sig med det de själva vill. Barnen lär sig att det är tillåtet att inte lyssna på läraren som leder samlingen. De samlingar som beskrivs i föreliggande studies litteraturgenomgång har ett förhållningssätt där läraren bestämmer hur aktiviteten går till och barngruppen förväntas att förhålla sig till det. På Harens förskola lär sig barnen att lyssna på läraren och att kunna följa instruktioner. I förskolan råder även en ”dold läroplan” där barnen enligt Rubinstein Reich (1993) måste anpassa sig till de normer och regler som råder för att passa in. Barnen följer läraren och ser vilka krav eller förväntningar som finns på dem. När det inte finns några större krav anser jag att de istället kan agera fritt viket kan främja självständigheten. Dock skapas ingen gemenskap och ingen socialisering när det gäller att förhålla sig till varandra i gruppen När det finns stora krav på barnen bidrar det till att de lär hur de ska bete sig i en social situation utifrån lärarens normer och regler.

Rubinstein Reichs (1993) forskning visar att samlingen ur ett vuxenperspektiv är viktig för att legitimera yrkesrollen. I min utbildning till förskollärare är samlingen är stor del av den verksamhetsförlagda utbildningen då det är den som blir granskad när en lärare ifrån högskolan utvärderar mig. Under 1970- talet var en samling enligt Olofsson (2010) lyckad när läraren kunde hålla sig till sitt ämne. Denna syn på samlingen lever fortfarande kvar då jag bedöms utefter hur väl jag leder barngruppen och håller mig till min planerade aktivitet. Enligt Pedagogiskt program för förskolan (1987) ska en samling ha ett syfte som anpassas efter barnens behov. Det var viktigt med kunskapsutveckling och att stärka gruppkänslan med samlingen som ett redskap. I läroplanen för förskolan Lpfö 98/2010 (Skolverket 2010) står det att förskolläraren ska sträva efter att lära barnen sociala kompetenser och att de ska arbeta för att barnen ska känna trygghet till gruppen. Skillnaden mellan Pedagogiskt program för förskolan 1987 och Lpfö 98/2010 är att i den första nämns samlingen som ett redskap för att uppnå målen. I Lpfö 98/2010 nämn inte samlingen alls utan det är upp till förskolläraren att själv finna vägar att uppfylla strävansmålen.

På Harens förskola används samlingen på ett sätt som gör att målen inom de sociala kompetenserna och gemenskapen kan komma att uppfyllas för de tre barnen som är närvarande. Dock med tanke på att det är just de här tre barnen som lär något tillsammans men som kanske inte kan tillämpas då hela barngruppen är närvarande. Eken arbetar på så sätt att barnen själva får välja om de vill delta i samlingen eller ej vilket bidrar till att vissa barn lär samtidigt som andra inte får ta del av gemenskapen. Något som min studie inte behandlar är hur förskollärarna ser på målen i Läroplanen i förskolan Lpfö 98/2010 (Skolverket 2010) och hur de arbetar för att uppfylla dem. Kan det vara så att Haren väljer att arbeta med dessa mål i samlingen samtidigt som Eken behandlar dem vid andra tillfällen? Eftersom samlingen inte nämns i Lpfö 98/2010 (2010) som den gjorde i för förskolan (1987) kanske den inte behövs längre? Dagens förskolor kanske istället fokuserar mer på de vardagliga aktiviteterna och vad man lär där istället för att organisera dem. Sheridan och Pramling Samuelssons (2009) menar att då förskolläraren använder sig av vardagssituationer som lärotillfällen gäller det att vara mycket medveten om att endast fem procent av alla samtal är utvecklande dialoger under en hel dag. Men kanske är det så att dagens förskollärare har uppfunnit ett sätt att ändå använda sig av vardagen för att utveckla barnen på ett bra sätt.

4.2.3 Diskussionsammanfattning

Lena Rubinstein Reich (1993) skriver att samlingen är en regelbunden aktivitet där strukturen bidrar till barngruppens gemenskap och trygghet. De två observerade förskolorna skiljer sig åt när det kommer till samlingen som en regelbunden aktivitet, vilket Rubinstein Reich (1993) förespråkar. På förskolan Eken genomförs regelbundna samlingar var förmiddag och på Haren är de oregelbundna och som bestäms av läraren när och hur de genomförs. På Haren leder Helena samlingen där hon bestämmer vart

barnen ska sitta och de förväntas att följa hennes instruktioner gällande ett turtagningssystem. På Ekens förskola har Emma och Ellen en gemensam start för barngruppen vid samlingarna som sedan övergår till ett frivilligt deltagande. De normer och regler som råder vid Harens förskola i form av turtagning, att sitta stilla på sina platser och följa lärarens instruktioner råder inte på Ekens förskola i samma utsträckning. Emma genomför en sångsamling där barnen uppmuntras att delta i ett turtagningssystem dock är det frivilligt för barnen att delta. Normer och regler finns och råder i alla sociala situationer men de varierar beroende på hur samlingen är uppbyggd och vilka krav som ställs på barngruppen.

Det är läraren som är förebild för barnen och visar dem hur de ska agera och bete sig i sociala situationer och enligt Gjems (2009) kallas detta ett väglett deltagande. I samlingarna är det läraren som är ledare och visar vilka normer och regler som råder. Rubinstein Reich (1993) forskning visar att lärarens roll som ledare är viktig för att legitimera yrkesrollen. Hur normer och regler förmedlas av läraren till barngruppen i samlingen skiljer sig åt mellan de observerade förskolorna. På Harens förskola finns normer och regler som barnen tränas i och lär av vid samlingen. I samlingen använder Helena intellektuella redskap då hon brukar sitt tal och kroppsspråk för att leda barnen genom den kulturella kontexten som råder. På Ekens förskola genomförs sångsamlingar och dramatiseringssamlingar där Emma och Ellen är ledare men ytterligare personal finns i barngruppen. Här tar lärarna till skillnad ifrån Helena hjälp för att hålla ordning på barngruppen. Emma använder sig att en gitarr som ett fysiskt verktyg när hon spelar i sångsamlingarna men även sitt tal för att uppmuntra barnen till att delta i samlingarna.

4.2.4 Vidare forskning

Då samlingen är en del av förskolans verksamhet är det viktigt att som förskollärare vara medveten om och diskutera kring den. Föreliggande studie visar att den planerade samlingen i förskolan till viss del skiljer sig ifrån Lena Rubinsten Reichs (1993). Rubinstein Reichs forskning visar bland annat att samlingen bidrog till att skapa rutin för barngruppen och en statusfunktion för lärarna. Mina två observationer visar på skilda resultat gällande samlingens rutin och lärarens som ledare. Exempel på vidare forskning är att i större omfång se vilken funktion samlingen har i dagens förskolor. Föreliggande studie utgår ifrån barn som är mellan ett till tre år och det skulle vara intressant att se på hur samlingen med tanke på normer och regler ser ut där äldre barn deltar.

Referenser

Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Calderhead, J. (1981). Stumulated recall: A method for research on teaching. *British Journal of educational psychology, 51*, 211-217.

Claire Rowe, V. (2009).Using video-stimulated recall as a basis for interviews: some experiences from the field. *Music Education Research, 11*(4), 425-437.

Gjems, L. (2011). *Barn samtalar sig till kunskap*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur AB.

Granberg, A. (1999). *Småbarnsmetodik: omsorg, lek och ramsor*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Guvå, G. (2006). *Från jag till vi: grupputveckling i förskola och skola*. Stockholm: Fritze.

Hansen, D.T., Driscoll, M.E., Arcilla, R.V. & Jackson, P.W. (red.) (2007). *A life in classrooms: Philip W. Jackson and the practice of education*. New York: Teachers College Press.

Herbertsson, E. & Johansson, A. (2009). *Samlingen i förskolan. En studie om förskollärarnas pedagogiska syfte med samlingen* (Examensarbete). Växjö Universitet

Leicht Madsen, B. & Fischer, U. (1992[1985]). *Titta här!: en bok om barns uppmärksamhet*. (1. uppl.) Solna: Almqvist & Wiksell.

Lindskog, S. Petrisi, E. & Tirenå, E. (2007). *Samlingen - en del av förskolan. En studie om det pedagogiska syftet med samlingen* (Examensarbete). Växjö Universitet.

Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1991). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Markström, A. (2007). *Att förstå förskolan: vardagslivets institutionella ansikten*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin (1994). *NE Bd 14 (Konstläder)*. NE Nationalencyklopedin. Höganäs: Bra böcker.

Niss, G. & Söderström, A. (2006). *Små barn i förskolan: den viktiga vardagen och läroplanen*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Olofsson, B. (2010). *Meningsfull samling i förskolan*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Pedagogiskt program för förskolan. (1987). Stockholm: Kundtjänst, Allmänna förl. [distributör].

Rubinstein Reich, L. (1993). *Samling i förskolan* (Diss.). Lund: Univ. Stockholm.

Simeonsdotter Svensson, A. (2009). *Den pedagogiska samlingen i förskoleklassen: barns olika sätt att erfara och hantera svårigheter* (Diss.). Göteborg: Göteborgs universitet.

Simmons-Christenson, G. (1997). *Förskolepedagogikens historia*. (4., omarb. och utvidgad utg.) Stockholm: Natur och kultur.

Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2009). *Barns lärande: fokus i kvalitetsarbetet*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98.* Stockholm: Fritzes. URL: www.skolverket.se (2012-08-21)

Steinberg, J.M. (2004). *Världens bästa fröken: när modern pedagogik fungerar*. Solna: Ekelund.

Stensmo, C. (2008). *Ledarskap i klassrummet*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Sträng, M.H. & Persson, S. (2003). *Små barns stigar i omvärlden: om lärande i sociokulturella samspel*. Lund: Studentlitteratur.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. *http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf* (2012-08-01)

Bilaga 1

Hej

Mitt namn är Hanna Filipsson och jag studerar till förskollärare vid Högskolan i Skövde. För tillfället läser jag min sista termin och har nyligen startat med mitt examensarbete. I mitt arbete har jag valt ett syfte som kommer att undersöka vilka kommunikativa verktyg som används i samlingen vid förmedling av normer och regler, för att undersöka detta behöver jag din hjälp. Jag kommer att genomföra videoobservationer och de går till på så sätt att en videokamera ställs upp och filmar dig under en samlingssituation. Efter observationen vill jag sitta ner med dig och se på filmen i ett så kallat stimulated recall. Det betyder att vi ser på filmen och samtalar om vad som inträffar och varför utifrån studiens syfte. Detta samtal kommer att ske genom ett öppet samtal som inspelas genom röstinspelning. Önskvärt är om detta sker i så nära anslutning till observationen som möjligt.

Jag utgår ifrån Vetenskapsrådets fyra huvudkrav när det gäller etiska principer. Alla namn och andra känsliga uppgifter kommer att behandlas med sekretess och fiktiva namn används i arbetet. Materialet kommer endast att användas i forskningssyfte. Videoobserverat material kommer endast att ses av mig och respondenten. Om så önskas har du har rätt till att se det transkriberade materialet och i efterhand godkänna om det får vara med i undersökning eller inte. Du har när som helst rätt att avbryta ditt deltagande i undersökningen. Det material som inhämtas i form av observation och samtal kommer endast att användas i forskningssyfte.

Jag har en önskan om att genomföra observationerna under veckorna 42-43.

Om du har några funderingar så tveka inte att höra av dig till mig.
Tack på förhand

Hanna Filipsson
Mail:
Tel: